

NEDOŽITÁ OSEMDESIATKA VLADA BEDNÁRA

MGR. PETER CABADAJ

In December 2020, a prominent Slovak historian, literary critic, essayist, and editor, Július Vanovič, died at the age of 85. He was persecuted by the communist regime in the 1950s, 1970s and 1980s. Several books by J. Vanovič encompassed the history of the town of Martin and the Turiec region.

Keywords: Július Vanovič; writer; polemic essay; Martin (town)

 petercabadaj5@gmail.com

Vlado Bednár (Foto archív autora)

OSUD MENOM SATIRA

Príslušník generácie 60. rokov, prozaik, humorista a satirik, inovátor tvorby pre deti a mládež, prekladateľ, novinár, redaktor, ale i mystifikátor, hubársky expert, orientačný bežec, ochranár prírody, turista... Tým všetkým stihol byť počas nedlhej životnej púte Vlado Bednár, od narodenia ktorého uplynulo 11. februára 2021 osemdesiat rokov.

TÚŽBA ZVANÁ INFARKT

Narodil sa, vyrastal a trvale žil v Bratislave. Otec Štefan Bednár bol síce známym maliarom a karikaturistom, ale inklinoval tiež k literárnej a publicistickej činnosti. Absolvoval štúdium žurnalistiky na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1964), kde ostal pôsobiť na Katedre novinárstva ako odborný asistent. Súčasne pracoval v redakcii Kultúrneho života, neskôr bol redaktorom mládežníckych časopisov *ABC pionierov* a *Prúd* (1966 – 1970) a vydavateľstva *Smena* (1970 – 1975). Externe v roku 1969 redigoval v mesačníku *Mladá tvorba* ako jeden z trinástich šéfredaktorov (s L. Dohnalom, E. Havettom, K. Földvárim, T. Janovicom, M. Labudom, M. Lasicom, I.

Lutherom, J. Melkovičom, I. Popovičom, V. Popovičom, J. Satinským a M. Vanekom) recesistický „magazín nenáročného diváka pre otázky zlatej strednej Európy“ *Infarkt*. Články v ňom uverejňoval aj pod pseudonymom Quido Maria Piaček. Až trinásť šéfredaktorov prílohy naraz zabezpečovalo, že jeden cenzúrou odvolaný mohol byť okamžite nahradený ďalším. Mimochodom, bol to práve Vlado Bednár, večne túžiaci vydávať humoristický časopis, kto prišiel krátko po okupácii v auguste 1968 s myšlienkou, že teraz nastal ten pravý okamih na *Infarkt*. Od roku 1975 až do svojej tragickej smrti 17. januára 1984 žil na „voľnej nohe“.

INOVÁCIA ŽÁNRU SATIRY

„Keď som začal písať, každý mi hovoril: *Píš o nás. Keď som o nich napísal, vzbúrili sa: Píš o iných.*“ Kvapkou zveličenia možno citované slová Vlada Bednára pokladať za „tvorivú skicu“ obávaného satirika. Kto ho však bližšie poznal, vie, o čom je reč – o otvorených očiach, ktoré videli všetko, čo malo zostať skryté, o dráždivom nutkaní sprostredkovať vlastné poznanie širšiemu publiku.

Istotne uznáte, že s naznačeným osobnostným „batohom“ vôbec nie je ľahké pohybovať sa voľne v nijakom politickom teréne. Platilo to o ére, v ktorej Bednár fungoval, keď spoločnosť viac ako inokedy strihala dvojaký meter vlastnej existencie – na jednej strane okázala prezentácia úspechov, ale i omylov a zlyhaní v pulzovaní stereotypnej každodennosti, na druhej strane vonkajšková kulisa dokonalosti trápne demonštrovaná súvekými papalášmi. A jednoznačne to platí aj v dnešných časoch, čo možno ilustrovať na nespočítateľnom množstve príkladov „zlej praxe“.

Knižne Bednár debutoval satirickou prózou *Uhni z cesty* (1964). Umenia chtivý mládenec v príbehu križuje Slovensko a na vlastnej koži „ochutnáva“ trpké plody všakovakých spoločenských chorôb, prešlapov, nenormálností a absurdného konania. Parafrazujúci istého klasika, aktéri deja to zväčša mysleli dobre, ale všetko nakoniec dopadlo ako obvykle. Medzi riadkami však možno čítať odkaz, že hoci nikdy nie je čas spraviť veci poriadne, vždy sa nájde čas urobiť to ešte raz. Humorný až recesistický prístup k zobrazovanej realite a šťavnatý jazyk ako prostriedok a zdroj humoru znamenali v prípade uvedenej knižky inováciu žánru satiry v slovenskej literatúre.

Persifláž z aktuálneho stavu hladiny spoločenského (bez)vedomia v zbierke poviedok *Divné hrušky* s divnou chuťou (1966) je motivovaná generačne. Empatický tvorca navidomoči „fandí“ pohľadu, zmyšľaniu a konaniu mladých, čo voľne pokračuje aj v knižke *Veterné mlyny* (1967).

KORČUĽOVANIE NA TENKOM ĽADE

Bednárova kritická optika, priamočiarosť, briskný úsudok a štipľavá satira, dávkované v rôznych od-
tieňoch, stupňoch a proporciách, mali často nádych jasnej provokácie.

Na krehkom ľade satiry, irónie a humoru však literát „korčuľoval“ cielene, či už išlo o ekológiu alebo tichý súhlas s kamarátovým morálnym prehreškom, lapsusom. Doslova plnými dúškami si labužnícky vychutnával jedinečnosť, zákutia a nefalšovaný pôvab žánru. Invenčne rozvíjal tézu, že satira je krutá, bez pardonu, neradostná a najmä surová. „*Satira, to je Goya a jeho Španielsko. Je to niečo ako podrezanie vlastných žíl. Obrazne povedané, je to zúrivosť, ale zároveň i krása, o ktorej málokto vie.*“

Prozaika a esejistu Vladimíra Mináča zaujal odvážny Bednár natoľko, že mu venoval kapitolu vo svojich knižných *Portrétach* (1986). Niekdajší predseda Matice slovenskej okrem iného píše: „*Kritikastri a iní posmešníci veruže u nás nebývali obľúbení, mali ich radi iba na dereši. Dávali sme sa na seba smrteľne vážne, veď sme boli – ako národ – zbrataní skôr so smrťou ako so životom. A smiali sme sa iba potajomky, do hrsti, veď sme vedeli, že život je vonkoncom vážna vec a smiech je hriech a peklom dýcha. No kritikastri a iní posmešníci napriek tomu boli, žili a posmeškovali, boli všelijakí národní hriešnici na vyššej úrovni a všelijakí čudáci a poloblázni na úrovni dedinskej krčmy – tých počúvali, ale nevážili si ich. Národ je však dospelý až vtedy, keď produkuje a prijíma smiech vo všetkých podobách, aj taký, čo zadiera do jeho vlastného ‚živého mäsa‘, do jeho najvnútornejšieho organizmu. Priateľ a syn priateľa Vlado Bednár bol z mála tých, ktorí nás aj prostredníctvom humoru a satiry posúvali k dospelosti. Je to práca nie len trudná, ale aj s prízvukom tragiky; nechcime, aby sa naňho zabudlo.*“

TVORBA PRE DETI A MLÁDEŽ

Mestské „chuligánske“ poviedky pre mládež *Nebrnkaj mi na city* (1967) autenticky zobrazujú psychické stavy dorastajúcich chlapcov a ich konfrontácie, malé súkromné vojny s vyumelkovaným svetom dospelých. Novátorsky spisovateľ v tejto zbierke bravúrne uplatnil na umocnenie charakteristiky aktérov rozprávania slang a idiomatický jazyk.

Pre najmladších čitateľov napísal Bednár knižku o úletoch do krajiny rozprávok *Dobrodružstvá troch mudrlantov* (1974). Vo *Veľkej dobrodružnej vlastivede* (1979) sa dvaja žiaci vydajú na cestu z Bratislavy do Košíc. Hravo, nenásilne sú do ich príbehov a zážitkov vecne inkorporované vlastivedné reálie. Z ďalších titulov pre malých, respektíve dospievajúcich čitateľov spomenieme *Čo mi kvety natárali* (1982), *Moje najmilovanejšie zvieratá* (1986), *Hubárske rozprávky* (1987), leporelo *My sme majstri nad majstrov* (1983 – spolu s T. Janovicom), karikatúrnu rozprávku *Snehuliaci* (1985), divadelnú hru pre mládež *Vzducholod'* (1985), rozhlasové hry pre deti *Požičaná gitara* (1977), *Kľúčikové kráľovstvo* (1979), *Rozprávkový šlabikár* (1982).

Hoci bol Bednár nekompromisným a principiálnym človekom, mal popri intrigánoch, závistlivcoch

SNEHULIACI

Vlado Bednár – Tomáš Janovic

a bezdýchajúcich karieristoch okolo seba oveľa viac kamarátov. Keby unisono prehovorili, isto-iste by padla reč na jeho nezmieriteľnosť, napríklad s pokrytectvom a dvojakou morálkou falošných prorokov. Zrejme by povedali svoje aj o fluide, ktoré nosil so sebou a ktoré citelne zostávalo v stopách po ňom. A bolo úplne fuk, či sa pohyboval v kuloároch alebo v krčme, medzi intelektuálmi, ochranármi, horolezcami, turistami, deťmi, alebo vášnivo „debatoval“ v prírode s kvetmi, stromami či obľúbenými hubami.

HUMOR A RECESIA NADOVŠETKO

Krízové stavy a nálady frustrovaného Bratislavčana v ére tzv. normalizácie stvárnil Bednár v románe *Vajce v stodole* (1978). Titulná postava deja sa rozhodne intelektuálne obrodíť kdesi v malom meste. Celkový pohľad na vidiecky život, kolorit a ľudskú koexistenciu však vyznieva selankovito, prehnane idylicky.

Dvestodvadsaťpäťstranový satirický román *Koza* s podtitulom *Lacný príbeh* (1979) značil Bednárov návrat k milovanému humoru a recesii. Navonok atraktívny svet televíznych a filmových tvorcov paroduje v diele s evidentným zveličením – ústredným protagonistom príbehu je koza, ktorá sa stane hviezdou strieborného plátna.

Humoristické rozprávanie o dvoch súperiacich dedinách a ich futbalových mančaftoch ohraňuje sujetovú líniu čitateľsky úspešného románu *Libero* s podtitulom *Partiový príbeh* (1985). Zvolený naračný štýl a fabulačná preexponovanosť komických situácií však v rozprávaní o čachroch okolo futbalu nezriedka sklznú do polôh bezzubej žoviálnosti. Rozmer grotesknej hyperbolizácie dominuje aj v zbierke piatich poviedok *Dračie žily* (1985), hoci podtitul *Kniha osamotených* naznačuje ambíciu hlbšieho vykreslenia psychologických portrétov spoločenských outsiderov.

Nekonečne dlhých dvadsaťdva rokov (1969 – 1991) ležal vo vydavateľstve odložený a zaprášený rukopis knihy *Sibyla*. Autorský predhovor ozrejmjuje a konkretizuje pohnútky, ktoré viedli Bednára k napísaniu, respektíve zostaveniu tohto diela (zvolil ale zavádzajúci názov, ktorý titulu škodí). V prvopočiatoch ho vraj motivovalo objavenie starých knižných výtlačkov, časopisov a kalendárov na povale. Úvahy o hodnote textov a slov pre našich predkov sú síce interesantné aj hodnotné, ale, žiaľ, veľmi heslovité. Bednár bez mučenia priznáva, že mu nešlo o vedecký pohľad na atraktívnu látku, ale o zozbieranie a sumarizovanie lektúry, ktorá reflektuje tematiku Sibilejších prorociev a veštenia samotného.

IDE DRAVEC TVRDO NA VEC

Posmrtno vydaný súbor *Pevné lano* (1987) obsahuje menšie textové útvary (fejtóny, glosy mikropovedky a iné). Z češtiny preložil Bednár populárny román Vladimíra Párala *Mladý muž a biela veľryba* (1977) a niekoľko kratších próz Bohumila Hrabala.

Vlado Bednár zomrel tragicky, paradoxne, v dôsledku nešťastného pádu do jamy na rozkopanej ulici

– cestou domov v bratislavskej mestskej časti Rača. Mal iba 42 rokov. Na poslednej ceste ho sprevádzala Debussyho hudba z flauty, v podaní dnes už tiež nežijúceho dobrého kamaráta Jána Melkoviča, a vďační smútiaci, ktorí boli poctení, že ich zasiahlo fluidum Vlada Bednára. „*Škoda a žiaľ, žiaľ a škoda: najbystrejší umierajú najhlúpejším spôsobom*“ (Vladimír Mináč).

Zásluhou Matice slovenskej vyšla v Martine pri príležitosti dvadsiateho výročia spisovateľovho úmrtia netradične koncipovaná monografia Petra Glocka ml. *Ide dravec tvrdo na vec. Humorista a satirik Vlado Bednár* (2004).

Slovenská smrť

(Za Vladom Bednárom)

Zomrel kamarát môj. Spadol do jamy,
keď si niesol fľašku vína v taške.
Keď dumám nad jeho zlámanými rebrami,
dumám vždy aj o tej nerozbitej fľaške.

My Slováci takto umierame:
Pri páde si nechrátime nijakú časť tela,
iba fľašku. Nech sa čo chce zláme,
iba fľaška nech zostane celá.

Lubomír FELDEK

POUŽITÁ LITERATÚRA

MINÁČ, Vladimír. *Portréty*. Bratislava: Smena, 1986, s. 198 – 200.

MIKULA, Valér. *Literárne observatórium*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1989, s. 122 – 128.

BŽOCH, Jozef. *Literárne soboty*. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1990, s. 215 – 223.

GLOCKO, Peter ml. *Ide dravec, tvrdo na vec: Humorista a satirik Vlado Bednár*. Martin: Matica slovenská, 2004. 100 s.